

SUVREMENOST TOMINE NAUKE O CRKVI*

Dominić Budrović

Za vrijeme Drugog vatikanskog sabora neki su se pobojavali, a drugi nadali da će Sabor dokinuti sve crkvene preporuke o naučavanju Tomine teologije i filozofije. A eto, upravo je to prvi Sabor koji u svojim službenim Aktima na dva mjesta izričito preporučuje Tominu nauku: u *Dekretu o odgoju i obrazovanju svećenika* (OT, br. 16) i u *Deklaraciji o kršćanskom odgoju* (GE, br. 10). Što se tiče filozofije, Sabor ne govori izričito o Tomi, kaže: neka je profesori predaju »innixi patrimonio philosophico perenniter valido« (OT, br. 15). No te je riječi Sabor gotovo doslovce uzeo iz Enciklike Pija XII. *Humani generis* (12. VIII. 1950), gdje Papa izričito tumači zašto Crkva zahtijeva da se budući svećenici pouče u filozofiji prema Anđeoskom Naučitelju (Denz-Sch. 3892, 3894). To ponovno potvrđuje *Pismo Kongregacije za katolički odgoj* od 20. I. 1972. upravljeno svim biskupima. Sve nas to ovlašćuje zaključiti da se pod »patrimonium philosophicum perenniter validum« krije posebna (ne isključiva!) preporuka Tomine filozofije. To je Pavao VI. jasno izrekao 10. rujna 1965. u svom govoru sudionicima Šestog međunarodnog tomističkog kongresa u Rimu: »Prednost je dana Akvincu — prednost, a ne isključivost — zbog njegova uzornog ostvarenja filozofijske i teologijske mudrosti...« (*L' Osservatore Rom.*, 2. XII. 1965). Čitav bi taj Papin govor morali proučiti svi katolici koji se ozbiljno hoće baviti filozofijom i teologijom. Ne bi onda onako s visoka govorili o tobožnjoj nesuvremenosti Tomine nauke u koju valjda nisu nigda ni povirili. Uz duboko poznavanje njegove nauke i njihovo bi poznavanje posebnih grana filozofijske i teologijske znanosti bilo dublje, solidnije i ozbiljnije. Stvarno bi obogatili i unaprijedili filozofiju i teologiju na svom specijaliziranom polju, a sigurno ne bi iznosili bestemeljne osobne teorije koje su katkada bez dubljeg smisla, ako nisu čak vrlo sumnjive i očite zablude iz davne ili nedavne prošlosti u novom obliku. Ako je Sabor u Tominoj nauci često (oko 23 puta) našao misli i izraza kako da nam nešto poruči, sigurno bi i katolički teolozi, filozofi i svi svećenici u autentičnim Tominim izvorima, a osobito u njegovu životnom djelu *Summa theologica* našli principa, smjernica i putokaza za probleme o kojima imaju pisati ili govoriti. U njoj je naime Toma iznio sažeto sve svoje duboko proživljeno i razumski sintetično i solidno znanje o čovjeku, svijetu i Bogu (OT, br. 15), »Kad se radi — veli Sabor (br. 16) — o objajstvima spasenja da ih se, koliko je moguće, što cjelovitije rasvijetli i u njih dublje prodre, te da se njihova povezanost shvati, tada neka to pitomci nauče misaonim umovanjem imajući sv. Tomu kao učitelja.«

Suvremenost Tomine nauke nastojat će pokazati praktičnim primjerom iz zadnjeg Sabora. Uzet će neke istaknutije točke saborske dogmatske

* U povodu 700. obljetnice smrti sv. Tome Akvinskog (1225—1274), velikoga kršćanskog teologa i filozofa, crkvenog naučitelja — u ovom broju donosimo nekoliko priloga o sv. Tomi. (Uredništvo)

konstitucije o Crkvi *Lumen gentium* i Tominu nauku o Crkvi iz njegove *Teologijske Sume*. Za svestrano uspoređenje trebala bi posebna i opširnija studija.

Tridentiski i Drugi vatikanski sabor

Tridentiski je sabor, iz posebnih povijesnih razloga, možda i previše jednostrano govorio o Crkvi, kao vidljivom i dobro juridički organiziranom društvu u kojem se na vrhuncu pune i svestrane vlasti nalazi Papa. Ako je takvo gledanje na Crkvu jednostrano, nije zato neispravno. Ali je potpuno neispravan govor ili pisanje nekih katolika, pa i teologa, koji s visoka i s ironijom nazivlju tridentisku nauku o Crkvi »piramidalom« Crkvom, kao da bi ta nauka Tridentiskog sabora i kasnije teologije pridavala svu vlast u Crkvi isključivo Papi. Ti katolici priznaju papin primat, inače ne bi bili katolici, ali zaziru, čini se, od te vrhovne papine vlasti. A ipak tridentiska nauka, iako dosta jednostrana, očito je Kristova nauka i volja, izražena u onoj: »Ti si Stijena-Petar, i na toj stijeni sazidaću svoju Crkvu... Tebi ću dati ključeve... što god svežeš... a što god razriješiš na zemlji, bit će svezano... razriješeno i na nebesima« (Mt 16, 18—19).

Tridentisku nauku Drugi vatikanski sabor nije poništio. Nije mogao. I to s dva razloga. Najprije i glavno, s dogmatskog: jer dogma je sigurna i objavljena istina, a istina se ne može dokidati; drugo, napredak svake znanosti i istinskog shvaćanja neke stvarnosti ne može se odvijati u njezinkanju već stečenih istinitih spoznaja, nego u nadopunjavanju, produblivanju i proširenju već utvrđenih istina. To je činio i Drugi vatikanski. Kad god govori o vlasti u Crkvi, kao npr. o vlasti biskupa i njihovu kolegijalitetu, uvijek naglašava »s papom na čelu i nikada bez njega«, a nadodaje da i on sam, osobno, može čak i dogme definirati te da one imaju punu vrijednost same od sebe, bez ičijeg pristanka. Nije li to, in ultima linea, ipak — kako to neki katolici podrugljivo označuju — »piramidalna« Crkva? Moramo upozoriti te katolike da nisu izabrali baš zgodan primjer za svoju podrugljivost: jer, ako se vrhu piramide mogu pridijevati nekakvi povlašteni epiteti, svatko dobro zna da nju sačinjavaju i svi ostali dijelovi, a ne samo vrh.

Drugi vatikanski sabor, dakle, i odviše jasno prihvaća nauku i Tridentiskog i Prvog vat. sabora! On je samo upotpunjuje i, može se reći, svestrano opisuje.

Nije se ta saborska nauka pojavila odjednom, već je odmah poslije prvog svjetskog rata počeo rasti broj teologa koji su držali da način predočavanja Crkve sadrži velik nerazmjer među različitim gledištima s kojih se može promatrati Crkva. U odnosu prema ljudskom elementu malo se isticalo ono božansko, u odnosu prema vidljivom malo se naglašavalo ono nevidljivo, prema naglašavanju hijerarhijskog uređenja (svećenici-biskupi-papa) malo se govorilo o »populus Dei«, malo je bilo govora o sakralnom bitku Crkve, koji izrasta iz milosti vjere i sakramenata.

Pozitivni rezultati tog teološkog gibanja bili su na neki način sustavno sažeti u enciklici Pija XII. *Mystici corporis* (29. VI. 1943) i time dobili

potvrdu Crkvenog Učiteljstva. Teologijsko je usavršavanje eklezilogije istim smjerom išlo dalje i tako došlo do *Dogmatske konstitucije o Crkvi* Drugog vat. sabora. Prva glava spomenute Konstitucije govori o Crkvi, kao »Otajstvu, sakramentu, tj. znaku i sredstvu intimnog i životnog sjedinjenja s Bogom s jedinstva cijeloga ljudskog roda« (br. 1). U toj glavi dan je svestran ali općenit pogled na Crkvu u raznim slikama: Božje Kraljevstvo; ovčinjak kojemu su jedina i nužna vrata Krist; Božja njiva; Božja gradnja, a posebno kao Mistično (otajstveno, tj. ne fizičko) Kristovo tijelo. Njezin (Crkve) je početak u mudroj i dobrotivoj odluci Očevoj: ostvarenoj najprije u stvaranju svijeta i čovjeka kojega Bog obdaru sudioništvom u svome životu. Zatim, poslije Adamova pada, ostvaruje se Crkva, životna zajednica Božje djece u Kristu Isusu kao jedan božanski milosni organizam, kao otajstveno Kristovo tijelo. Osobni je Krist, slikovito rečeno, Glava toga tijela jer mu od Krista-Čovjeka, od punine njegove milosti dolazi milosni božanski život, nadasve po svetim sakramentima. Duh Sveti je kao njegova duša (br. 7). On s Kristom, kao Bogom, oživljava i ujedinjuje to otajstveno tijelo Kristovih vjernika — Kristovu Crkvu — u jedno zajedništvo vjere, ufanja i ljubavi kao vidljivi organizam s hijerarhijskim organima na ovoj zemlji. Crkva je sastavljena od ljudskog (vidljivog) i božanskog (nevidljivog) elementa te se zato s ne malom analogijom (sličnošću) uspoređuje s otajstvom Utjelovljene Božje Riječi. Kao što Božjoj Riječi njezina čovječja narav služi kao živi organ spasenja ljudi, i to kao organ nerazdruživo s Njom (Riječi) sjedinjen: na sličan način društveni organizam Crkve služi Kristovu Duhu koji je oživljuje da raste Kristovo otajstveno tijelo (br. 8). Tu je dakle Crkva opisana cjelovito, tj. s različitih gledišta, premda samo u općenitim oblicima. O pojedinostima Sabor će govoriti u ostalim glavama te *Konstitucije*, a ugzredno i u ostalim svojim Aktima.

Tomina nauka o Crkvi

Tko poznaje Tominu nauku, njega se ugodno doimlje kako je saborska nauka o Crkvi upravo Tomina! Toma gleda Crkvu kao neki otajstveni produžetak Krista u njegovu teandričnom (bogočovječnom) bitku. Toma nema nekog »zasebnog« traktata o Crkvi! O njoj raspravlja u Kristologiji (Pars III). Počinje baš ondje gdje govori o Kristovoj milosti — kao *Glave* Crkve, (cijela q8), a to je odmah poslije milosti koja se nalazi u Kristu, kao *individualnom* čovjeku (q7). O Crkvi raspravlja također kada govori o sakramentima, osobito o sakramentima ispovijedi i sv. reda.

Da vidimo barem neke Tomine tekstove: »U Kristovoj duši primljena je (posvetna) milost (a s njome i sve kreposti i darovi Duha Svetoga jer su nužno vezane s tom milošću kako to drugdje, npr. q7, naučava) u najvećoj uzvišenosti (secundum maximam eminentiam). Zato iz te uzvišenosti milosti pripada Kristu da se ta milost izlijeva na druge, a to znači biti glava. Stoga je u biti (essentia) ista osobna milost kojom je posvećena Kristova duša — i ona njegova milost po kojoj je Glava Crkve posvećujući druge; razlikuje se samo pojmovno« (q8, a5). »Kao što se čitava (dakle: svi vjernici, op. p.) Crkva nazivlje mistično tijelo koje prema razlici udova vrši različita djelovanja, kako naučava Apostol (Rim 12, 4—5; 1 Kor 12, 12), tako se Krist nazivlje Glava Crkve prema sličnosti sa čovjekovom

glavom... jer ima moć ulijevati milost u sve članove Crkve» (q8, a1). »Treba dakle reći da Kristova čovječja narav (humanitas) ima snagu (vim) utjecati ukoliko je ta narav ujedinjena (unita) s Božjom Riječju s kojom se tijelo ujedinjuje posredstvom duše (per animam). Stoga čitavo Kristovo čovječstvo, tj. dušom i tijelom utječe na ljude, na njihovu dušu i tijelo: ali glavno, na njihovu dušu, a drugotno, na tijelo. Taj se utjecaj vrši (na ovom svijetu!) time što udovi tijela postaju oružjem pravednosti (svetosti) koja se zapravo nalazi u duši pod Kristovim utjecajem, kako govori Apostol (Rim 6, 13). Na drugi način (Kristov se upliv vrši na dušu a po duši na tijelo) time što se život Slave (blaženika u nebu, op. p.) iz duše prelijeva na tijelo« (q8, a2). I ovdje se očituje Tomina oštrina uma kojom ističe prvenstvo duha (ljudske duše) nad tijelom, a to bi neki htjeli zabaciti tobože u ime Sv. pisma, jer da ono navodno govori samo o čovjeku ne razlikujući dušu i tijelo- Ako je duša glavno, ali oboje čine čovjekovu narav. »Za Kristovu Crkvu (nadasve za onu njezinu nevidljivu srž) veli se da je sazdana po vjeri i sakramentima koji su protekli iz Kristova boka na križu« (q64, a2, ad3). I Lav XIII. naučava »da se Crkva rodila iz samoga boka drugog Adama koji je na križu kao spavao« (*Divinum illud munus*, 9. V. 1897). I Toma naučava da je Duh Sveti kao duša Crkve: »Kao što je tijelo jedno (premda su mnogi udovi) iz jedinstva duše, tako je Crkva jedna iz jedinstva Duha« (*Coment. Kōloš.*, gl. 1, lectio V). Taj se Tomin tekst navodi u LG, br. 7, u bilješci 8. Značajan je i slijedeći tekst 2, 2, q 183, a 2, ad 3: »Kao što se u naravnu tijelu različiti udovi drže u jedinstvu po snazi duha koji ga (tijelo) oživljava, a kada taj duh napusti tijelo, udovi se tijela rastavljaju, tako se i u tijelu Crkve čuva mir različitih članova snagom Duha Svetoga koji oživljava tijelo Crkve kako govori Iv. 6, 63. Zato govori Apostol: nastojte sačuvati jedinstvo duha povezani s mirom (Ef. 4, 3). A kada netko traži što je njegovo (ne dobro drugih kako se razabire iz konteksta, op. p.), tada se odalečuje od ovog jedinstva duha; kao što i u zemaljskoj zajednici nestaje mir time što pojedini građani traže što je njihovo.«

To isto naučava Toma u slici srca: »Sa srcem se uspoređuje Duh Sveti koji Crkvu nevidljivo oživljuje i ujedinjuje« (q 8, a 1, ad 3). Duša naime i srce u običnom govoru, može se reći, označuju istu misao: tajnovito životno počelo koje se u svakodnevnom i običnom odvijanju života ljudskog tijeka ne zapaža okom.

Osvrnimo se na drugu glavu LG *O Božjem narodu*. Svatko može uzeti i razmatrati tekst *Konstitucije* pa neka usporedi Tominu nauku s njime i uvidjet će savršenu suglasnost naučavanja. Navodim glavne Tomine misli (q 8, a 3): »Da li je Krist Glava svih ljudi? ... Tako, dakle, kao članovi Mističnog tijela uzimlju se ne samo oni koji su to činjenično, aktualno, nego također koji su to potencijalno... Krist je glava svih ljudi, ali u različitim stupnjevima. Prvo i glavno, On je glava onih koji su s Njim aktualno združeni nebeskom slavom. Drugo, Krist je glava onih koji su s Njim aktualno združeni (božanskom) ljubavlju. Treće, glava je onih koji su s Njime združeni vjerom. Četvrto, glava je onih koji su s Njime združeni samo potencijalno, a ta se potencijalnost (mogućnost) još nije činjenično ostvarila, ali će se prema Božjoj određenosti ostvariti. Peto, glava je onih koji su s Njime potencijalno združeni (imaju mogućnost

združiti se), ali se ta mogućnost neće ostvariti, a kada ti (zadnji) prestanu živjeti na zemlji, tada potpuno prestaju bili članovi Krista.

Učenje Sabora

Ova ista različita pripadnost Kristu i Crkvi koju Toma opisuje na pet načina služeći se ondašnjom teološkom terminologijom (koja bi i danas bila i korisna i potrebna u strogo teološkim raspravama i literaturi, ako barem teolozi hoće da se međusobno razumiju) označena je drugim izrazima i u *Konstituciji o Crkvi*. Pomnljivo treba promatrati brojeve 14—17. Tu su spomenuti kao članovi Crkve i Krista najprije katolici koji su združeni s Kristom po krštenju i božanskoj ljubavi (br. 14), zatim katekumeni. Slijede ostali krštenici nekatolici koji se krštenjem sjedinjuju s Kristom »sincerumque zelum religiosum ostendunt« (br. 15). U br. 16: »Oni koji još ne prihvatiše Evanđelje na različite su načine usmjereni na Božji narod.« Ovdje se u bilješci (18) upućuje na Tominu Sumu q 8, a 3, ad 1: »Nevjernici, premda aktualno ne pripadaju Crkvi, pripadaju joj potencijalno. Ta se potencijalnost temelji na dvomu: prvo i glavno, na Kristovoj snazi (virtute) koja je dovoljna za spasenje čitava ljudskog roda; drugotno, na slobodnoj volji« (čovjek je sposoban slobodno prihvatiti taj upliv spasiteljske Kristove snage, op. p.).

Sabor nastavlja: »I oni koji u sjenama i idolima traže nepoznatoga Boga... koji bez svoje krivnje ne poznaju Kristovo Evanđelje i Crkvu, koji ipak *iskrena srca* (potertao p.) traže Boga te Njegovu volju koju poznaju po glasu savjesti i koju nastoje *pod utjecajem milosti* (potertao p.) djelom vršiti, mogu postići vječno spasenje... Naime, sve ono dobro i istinito što ima kod takvih ljudi Crkva smatra kao pripremu za Evanđelje« (br. 16). Treba pomnljivo paziti na izraze Konstitucije, kao što su »usmjereni su«, »iskrena srca traže Boga«, »nastoje vršiti Božju volju onako kako je po glasu savjesti poznaju«, »to je *priprava* za Evanđelje«, a osobito na izraz »*pod utjecajem milosti* i ne bez Božje milosti«, »mogu postići vječno spasenje«. Svi ti izrazi jasno označuju apsolutnu potrebu nadnaravnog i božanskog elementa (božanske milosti) da se uzmogne postići vječno spasenje. Sve je te različite pripadnosti Kristu i Crkvi Toma, kako prije navedoh, opširnije i pojedinačno označio trima aktualnim i dvama potencijalnim združenjima s Kristom. Ni kod Tome ni kod II. vatic. sabora nema govora da se vječno spasenje može postići samim prirodnim dobrim kvalitetima, samom prirodnom spoznajom Boga, a još manje nekom mutnom i nejasnom spoznajom ili vjerom koja bi — kako su neki i kod nas to napisali — bila uklopljena (implicita) u dobrim, humanim djelima prema bližnjemu, pa čak i onda kad bi izriječom nijekali Boga! Ovdje je vrlo poučno navesti glasoviti Tomin tekst u *Quaest. disp. De veritate*, q. 14, art. 11, ad 1. Tu Toma naučava da je uvijek, za spasenje, potrebno izričito vjerovati u Boga i njegovu providnost, a u »vrijeme milosti« u Trojstvo i Otkupljenje. Na prigovor — Kako može izričito vjerovati onaj koji bi bio odgajan u šumi i među životinjama? — Toma, kao duboki vjernik i teolog, odgovara: »*Na Božju providnost* (ja potertao) spada da priskrbi svakomu ono što je potrebno za spasenje ako dotični sa svoje strane ne postavi zapreke. Ako bi taj (u šumi odgojen) slijedio upute prirodnog razuma (to je „glas savjesti“ o kojem govori

Sabor) u traženju dobra i izbjegavanju zla, treba posvema sigurno držati (*certissime est tenendum*) da će mu Bog objaviti ono što je potrebno za vjerovanje (*ea quae sunt necessaria ad credendum*) ili unutarnjom objavom ili će na njega upraviti nekog vjerovjesnika kao što je Petra poslao (poganinu) Korneliju kako govore Dj. Ap. 10.« Treba spomenuti da to ne bi bilo pravo čudo jer spada na redovitu Božju providnost. Osim toga, mišljenja sam da je Tominu »slučaju odgoja u šumi« sličan »slučaj« mnogih danas: doista čuju o kršćanskoj vjeri, ali su kao prigušeni šumom raznih vjeroispovijesti i nevjere. Svima koji i u »ovoj šumi« »slijede upute prirodnog razuma«, držim — »*certissime tenendum est*« — da će im Bog dati potrebite milosti za spasenje. Tridentiski je sabor i odviše jasno definirao kao dogmu: »Sredstveni uzrok čovjekova posvećenja (*causa instrumentalis*) jest krštenje, sakrament *vjere bez koje nikada nitko* (potcrtao p.) nije primio posvećenje (*iustificatio*)« (Denz-Sch. 1529). Tu je nauku Tridentiski sabor i jasnim dogmatskim izrazima oblikovao u 1, 2. i 3. kanonu de *iustificatione* (Denz-Sch 1551—1553). Svaki dobro poučen katolik (i ne bio teolog) zna da se dogme ne mogu mijenjati, da jedan sabor ne mijenja dogmatske odluke drugoga iako ih može upotpuniti s nekog drugog gledišta s kojega ih možda drugi sabor nije promatrao.

Istovjetnost Saborske i Tomine nauke o hijerarhijskom uređenju Crkve

S povjesnih razloga Tridentiski je sabor, a za njim teološki priručnici, promatrao previše i dosta jednostrano, izvanjski, vidljivi i pravni izgled Crkve gledajući odviše hijerarhiju gotovo kao nešto suprotno vjerničkom laikatu. Drugi vat. sabor, čuvajući nužnu bitnu razliku hijerarhije i laikata, promatra Crkvu kao jednu i dubinsku i organsku cjelinu hijerarhije i laikata, koja se temelji na kršćanskom karakteru sakramenata (počevši od temeljnog sakramenta krštenja pa dalje) i zajedničke vjere.

Hijerarhija se više ne promatra ni jedino ni glavno s pravnog gledišta, već iz same naravi Crkve, kao božanskog organizma Kristova otajstvenog tijela. Svi su u Crkvi Božji narod. Svi su vjernici. Hijerarhija (svećenici, biskupi i papa) članovi su također toga Tijela, a od Krista su sakramentom sv. reda obdareni potrebitim ovlaštenjima i moći. Oni stoga moraju služiti tim darovima sve vjernike za izgradnju živog Kristova lika u njima za rast (širenje u svijetu) i za bujniji život u Kristu Božjega naroda, Kristova otajstvenog Tijela, žive Crkve! To je u bitnim obrisima sadržaj *Konstitucije o Crkvi* (posebno II, br. 10. i 11; III, br. 18; IV, br. 32).

Onome koji bude proučavao *Konstituciju o Crkvi*, a posebno one označene brojeve, bit će jasno da ta saborska nauka vjerno održava Akvinčevu nauku. Evo nekoliko Tominih tekstova o tom predmetu: »Svaki je vjernik određen da prima ili daje drugima ono što spada na štovanje Boga. Za to je baš određen sakramentalni biljeg. Čitav obred kršćanske religije izvire iz Kristova svećeništva. Stoga je očito da je sakramentalni biljeg na osobit način biljeg Krista čijim su svećeništvom uobličeni vjernici po sakramentalnim biljezima. Ti, naime, biljezi nisu ništa drugo nego nekakva sudioništva (*participationes*) Kristova svećeništva koja od Krista dolaze« (č 63, a 3; vidi i art. 5).

»Krštenjem se čovjek učlanjuje (incorporatur) u Krista i postaje njegov član« (q 69, a 3), »postaje sudionik crkvenog jedinstva: odatle stiće pravo pristupa stolu Gospodinovu« (q 67, a 2).

»Bog je postavio (sakramenat) reda u Crkvi da neki daju drugima sakramente i tako su na svoj način slični Bogu kao Božji suradnici: kao što u naravnom tijelu neki udovi utječu na druge« (*Suppl.* q 34, a 1).

»Vlast (sakramenta) reda usmjerena je na davanje sakramenata... dana je ta vlast Kristovim učenicima za izgradnju Crkve prema Apostolovim riječima... i treba ta vlast da ostane (perpetuari) dokle god je potrebno da se Crkva izgrađuje« (*C. Gentiles*, lib. 4, cap. 74).

Toma postavlja, prema metodi u *Sumi*, prigovor: »Red traži podložnost i predstojništvo, a podložnost se, izgleda, protivi slobodi na koju nas Krist poziva.« Na to odgovara: »Ropstvo je naime kada netko vlada služeći se drugima na svoju korist. Takva se podložnost ne traži u sv. redu jer oni koji u snazi sv. reda upravljaju moraju tražiti spasenje podložnika, a ne svoju korist« (*Suppl.* q 34, a 1, ad 1). »Redovi su neke službe« (*Suppl.* q 34, a 1, ad 2). Dakle, Toma je davno govorio »o služenju« u Crkvi o kojem i Sabor govori, ali i o »vlasti« po sv. redu.

Sakramentalni biljeg krštenja osposobljava vjernike za vršenje osobnih čina bogoštovlja i kršćanskog života, a biljeg sakramenta reda osposobljava ih za vršenje javnih čina bogoštovlja i kršćanskog života, tj. da upravljaju, pasu i posvećuju druge. (To je smisao teksta iz III, q 65, a 1).

Toma, dakle, jasno govori o vanjskoj upravi ili upravljanju Crkvom, ali i to uklapa u Crkvu, kao otajstveno Kristovo tijelo. »Unutarnji milosni utjecaj dolazi jedino od Krista čije čovječstvo (č. narav) ima moć posvećivanja odatle što je ujedinjeno s Božanstvom; utjecaj na članove Crkve u vanjskom upravljanju mogu vršiti i drugi (a ne samo Krist, op. p.) i u tom se smislu mogu zvati glave Crkve, ali ipak različito od Krista. Krist je glava svih onih koji pripadaju Crkvi na svakom mjestu, u sva vremena i u svakom stanju (na zemlji, u čistilištu i nebu, op. p.), dok se ostali ljudi nazivaju glave za neka posebna mjesta, kao biskupi za svoje crkve ili za neko određeno vrijeme kao što je papa glava čitave Crkve za vrijeme svog papinstva ili za neko određeno stanje, naime, dok su (ti pripadnici Crkve, op. p.) u stanju putnika (dok žive na zemlji, op. p.). Još jedna razlika: Krist je glava Crkve vlastitom snagom i auktoritetom, a ostali se nazivlju glave Crkve ukoliko vrše Kristovu službu, prema 2 Kor. 5, 20: »mi vršimo poslaničku službu u ime Krista — kao da Bog opominje po nama« (q 8, a 6). Iz ovoga se jasno vidi da je u Tominoj nauci o Crkvi sadržano i *eshatološko* shvaćanje Crkve: Krist je glava čitave Crkve u svim mjestima, vremenima i stanjima, Crkve koja putuje kao i one u nebu. Krist je, navedoh prije, glava svih ljudi, ali u različitim stupnjevima: »Prvo i glavno, onih koji su s Njime činjenično ujedinjeni u (nebeskoj) slavi« (q 8, a 3). »Da Crkva bude krasna, bez ljaga, bez bore (Ef. 5, 27), to je zadnji cilj prema kojemu smo vođeni po Kristovoj mucii. Stoga će to biti u stanju (nebeske) slave, a ne u stanju putovanja: ako na ovom putovanju rećemo da nemamo grijeha, sami sebe zavaravamo, kako govori i Iv. 1, 8...« (q 8, a 3, ad 2).

Za Tomino eshatološko shvaćanje Crkve važan je i slijedeći tekst. Kao što nam od Boga po Kristovoj čovječjoj naravi, po Kristu, kao čovjeku, dolazi milosno posvećenje, tako — veli Toma — po Njemu dolazi i naše uskrsnuće. »U Kristu je započelo uskrsnuće i Njegovo je uskrsnuće uzrok našeg uskrsnuća . . . Et sic Christus, inquantum est Deus, est prima causa nostrae resurrectionis quasi aequivoca, sed inquantum est Deus et homo resurgens, est causa proxima et quasi univoca nostrae resurrectionis . . . Unde non solum est causa efficiens, sed et exemplaris« (*Suppl.* 76, a 1).

To znači: Krist, kao Bog, jest prvi uzrok našeg uskrsnuća, i to ekvivočan uzrok (jer Bog, uskrisujući čovjeka, ne proizvodi učinak — ponovni čovječji život — koji bi bio iste naravi s Bogom), ali Krist, kao Bog i kao čovjek, koji također uskrsnu, koji ponovno dobiva čovječji život — homo resurgens — jest uzrok gotovo (quasi) jednoznačan ili istoznačan našeg uskrsnuća (jer i u uskrsnom Kristu-Čovjeku i u dobrom uskrsnom vjerniku učinak je gotovo isti: ponovni čovječji život protkan posvetnom milošću, ali u uskrsnom Kristu-Čovjeku taj milosni život je nedogledno savršeniji) . . . »Odatle slijedi, govori Toma, da je uskrsli Krist ne samo djelatni (efficiens) uzrok našeg uskrsnuća, nego i primjerni (exemplaris) uzrok«, tj. Krist će ne samo izvršiti čin u čijoj ćemo snazi ponovno dobiti svoj čovječji život, nego će to učiniti i prema uzoru svoga individualnog uskrsnuća. Znači: naš uskrsni život bit će »proslavljeni život«, sličan Njegovu. Bit će protkan nekim kvalitetima duha i oživljavan milosnim božanskim životom koji će — čuvajući svoju svjesnu osobnost — uroniti u beskrajnu sreću istoga Boga s Kristom i sa svim nebeskim blaženicima. To je eshatološko obilježje Crkve po Kristu.

Završavam 1 Kor. 15, 28: »Kad mu (Kristu) bude sve podloženo (»neprijatelj koji će biti uništen zadnji jest smrt« — 27), tada će se i Sin (kao čovjek!) podložiti onomu (tj. Ocu) koji je njemu sve podložio da bude Bog sve u svemu.« Toma nadodaje svoje tumačenje: »Znači, cilj ovog uskrsnuća nije u Kristovu čovještvu (č. naravi), nego će uskrsnuli ljudi (rationalis creatura) biti dalje privedeni gledanju Božanstva, i u tome je naše blaženstvo, i naš cilj je Bog« (*Coment.* 1 Kor. 15, 28, lect. 3).

Krist je dakle, kao naš Posrednik kod Boga, neposredni izvor Crkve, izvor njezina i našeg osobnog posvećenja i naše središte dok se konačno ne oblikuje Kristova Crkva u Nebu, kao potpuno sveta i bez ikakve ljage. Ali »tada će Bog biti sve u svemu« jer — zaključuje sv. Toma — tada će se očitovati da što god dobro imamo jest od Boga« (*Coment.* 1 Kor. 1. c.).

BIBLIČNOST I PATRISTIČNOST TOMINE NAUKE

Završivši poredbeno izlaganje glavnih točaka Saborske i Tomine nauke o Crkvi, smatram potrebnim pokazati potpunu besmislenost jedne raširene tvrdnje o Tominoj nauci, posebno o njenoj metodičnoj razdiobi cjelokupne teologije i postupku razlaganja u *Teologijskoj Sumi*. Netko je, naime, izmislio i ubacio krilaticu: Tomina nauka nije ni biblijska ni patristička. On u *Sumi* proizvoljno postavlja teze, a Svetim Pismom,

Ocima i Učiteljstvom samo »se služi« da potvrdi »svoje« postavke. Dosljedno, da je ta »njegova« nauka zastarjela! Ta je krilatica mnogo raširena. Ako isključimo zlonamjernost kod njezina »izumitelja« i kod onih koji je prihvaćaju i šire, tada je ona očit dokaz da Tomu ili uopće ne poznaju ili ga poznaju samo površno. Možda njegovu nauku poistovjećuju s raznim priručnicima dogmatike ili moralke (Toma teologiju uopće ne dijeli na dogmatiku i moralku!) koji nose kao podnaslov »Ad mentem S. Thomae«. Nipošto ne mislim nijekati vrijednost tih priručnika, ali se Toma ina ispravno ocijeniti po Tomi!

Istina je o Tomi ovo: Toma je najviše i cijenio i poznavao i, uz svoj životni napor, pod bogatim utjecajem svjetla vjere i darova Duha Svetoga, umno i životno asimilirao i Sv. Pismo i svete Oce (a da njegovo poznavanje svih filozofija do njegova života i ne spominjem!) kao možda nitko drugi. On je svu tu svoju asimiliranu i duboko proživljenu spoznaju čitave Božje Objave, gdje god se ona nalazila (u Sv. Pismu i Tradiciji) nama u objektivnoj sintezi i povezanosti Božjih otajstava, a ne »svojih« teza, izložio. Tomina *Summa* nema ni sjene »proizvoljnog postavljanja teza« koje bi zatim trebalo Sv. Pismom »dokazivati«! To mogu »proizvoljno tvrditi« samo oni koji ne poznaju Tominu nauku. Sabor ne misli tako! Stoga Sabor i poziva one koji imaju proučavati teologiju da »ad mysteria salutis integre quantum fieri potest illustranda, ea ope speculationis S. Thoma magistro intimius penetrare eorumque nexum (nema, dakle, »proizvoljnog postavljanja teza«) perspicere alumnii addiscant« (OT, br. 16; riječi potcrtao p.). Već i sama značajna bilješka (36) uz taj tekst očito pobija tu krilaticu o Tominoj »proizvoljnosti« teza. I Papa Ivan XXIII. (koji je sazvao i započeo »Pastoralni sabor«) u Ap. pismu *Motu proprio*, 7. III. 1963, kojim Dominikanski Filoz.-Teol.-Pravni Institut podiže na naslov i stupanj »Pontificia Universitas studiorum a S. Thoma in Urbe«, između ostalog veli: »Hoc persuasum est Nobis, si doctrinarum Aquinatis studia maiore cura et sollertia incitentur, illud futurum esse, ut quae consilia Patribus Concilii Oecumenici Vaticani II proposita sint, ea ad effectum felicius (potcrtao p.) adducantur.«

Ako bi dakle prema uvjerenju Pape, začetnika Sabona, koji je imao kao glavni cilj usavršavanje pastoralnog djelovanja i posuvremenjivanja Crkve, Tomina nauka — većom brigom i vještinom proučavana — pomogla da se zadaci koji su stajali pred saborskim Ocima sretnije riješe, nije li logično da bi ta ista nauka pomogla da se odluke tog istog Sabora sretnije i u djelo sprovedu? Ako mnogi čak i s oduševljenjem prihvaćaju riječi i djela Ivana XXIII. — zašto ne bi prihvatili i njegove preporuke glede Tomine nauke? Taj Papa veli u spomenutom *Pismu* i ovo: »Veoma želimo da se bogatstvo Tominih zasada, na najveću korist kršćanske stvari, svagdan sve više otkriva, te da njegova djela najviše dopru do naroda...« — Tako o Tominoj nauci jedan »pastoralni« Papa u našim danima! Satis superque dictum!